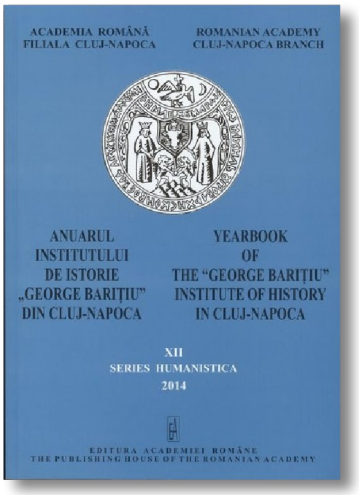

ISSN 1584-4404

Yearbook of the George Barițiu History Institute of Cluj-Napoca
Series *Humanistica*

humanistica.ro

Tipare de relaționare preferențială în adolescență. Evidențe empirice dintr-un centru universitar

Zoltán Salánki

How to cite this article:
Salánki, Zoltán (2014) *Tipare de relaționare preferențială în adolescență. Evidențe empirice dintr-un centru universitar*, Yearbook of the George Barițiu History Institute of Cluj-Napoca, Series Humanistica, Vol. 12, pp. 97–120.
DOI: 10.5281/zenodo.22966376

© 2014: The Publishing House of the Romanian Academy.
Humanistica Yearbook is published online since 2003.
Submit your article to Humanistica Yearbook: secretariat.dcsu@acad-cj.ro

TIPARE DE RELAȚIONARE PREFERENȚIALĂ ÎN ADOLESCENȚĂ. EVIDENȚE EMPIRICE DINTR-UN CENTRU UNIVERSITAR

Zoltán Salánki

Institutul de Istorie „George Barițiu" din Cluj-Napoca
Departamentul de Cercetări Socio-Umane

Abstract. *Nowadays adolescence plays an important role in social and emotional adaptation. At this life stage friendships become more stable and teenagers face for the first time the experience of love. These relationships are defining for them and proper behaviors are experienced through peer group socialization. Even if in the academic field, the topic of friendship and love are treated as different kind of relationships, in adolescence there are generic and interdependent behaviors, based on the common ground of interpersonal attraction, free selection of partners and similar functions and outcomes. Beyond its wide variability of expression these relationships constitute elements of typical behaviors. The present paper, based on a transversal inquiry among college and high school students, wants to emphasize the common traits of these relationships as patterns of group behavior*.

Key words: *adolescence, group, socialization, friendship, love, close relationships, romantic love, group structure, relationship patterns*.

1. ADOLESCENȚA CA VÂRSTĂ SPECIFICĂ RELAȚIONĂRII PREFERENȚIALE

Adolescența constituie o etapă intermediară din ciclul de viață, între copilărie şi vârsta adultă. Termenul a fost consacrat în literatura de specialitate de G. Stanley Hall, fondatorul psihologiei dezvoltării. Această etapă de viață are trei caracteristici definitorii: dezvoltarea fizică, apariția comportamentului sexual şi formarea identității[1]. Psihologul Erik Erikson, fondatorul teoriei psihosociale a dezvoltării, a accentuat definirea adolescenței ca etapă orientată către obținerea unei identități individuale şi caracterizată de crizele identitare specifice acestei etape[2]. Perspectiva socială de înțelegere a acestei etape de viață sugerează faptul că viziunea biologică şi psihologică care exagerează etapa turbulentă, plină de traume psihice şi de stres,

[1] Kathleen S. Berger, *The Developing Person Through Childhood and Adolescence*, New-York, Edit. Worth Publishers Inc., (c) 1980, p. 463.

[2] John S. Dacey, John F. Travers, *Human Developement Across the Lifespan*, New-York, Edit. McGraw-Hill, (c) 1996, p. 297.

este exagerată, deoarece, pe de o parte, unele tulburări (precum cele alimentare, depresiile, încălcarea regulilor sociale) sunt specifice vârstei şi nu trebuie comparate cu incidenţa asupra întregii populaţii, iar, pe de altă parte, când sunt inventariate tulburările psihice serioase se confirmă faptul că acestea nu au o incidenţă mai mare în rândul adolescenţilor[3]. Sociologul Robert Havighurst a definit adolescenţa ca fiind o etapă de viaţă caracterizată de câteva cunoştinţe, funcţii şi atitudini specifice, precum: acceptarea unui rol de sex, formarea relaţiilor cu grupul, obţinerea independenţei emoţionale, accentuarea independenţei economice, acumularea cunoştinţelor intelectuale şi pregătirea pentru practicarea unei profesii, dezvoltarea comportamentului social responsabil, dar şi pregătirea pentru căsnicie şi viaţa de familie[4]. Perspectiva sociologică asupra adolescenţei subliniază factorii culturali generali care influenţează comportamentul. Influenţa normelor, obiceiurilor, aşteptărilor sociale, a presiunii de grup sau a tehnologiei sunt concepte cheie în înţelegerea adolescenţei.

În funcţie de vârstă, adolescenţa este divizată în patru subgrupe: preadolescenţa sau adolescenţa timpurie, de la 11 la 14 ani, perioadă caracterizată prin schimbarea puberală; adolescenţa propriu-zisă, între 14 şi 16 ani, perioadă din viaţă când transformările puberale s-au definitivat; adolescenţa târzie, de la 16 la 19 ani, când au loc dezvoltarea trăsăturilor de adult şi asumarea rolurilor de adult[5]; adolescenţa prelungită, de la 19 la 24 ani, etapă caracterizată prin extinderea perioadei de pregătire educaţională, profesională, de amânare a asumării rolurilor specifice adulţilor[6].

Perspectiva contemporană abordează adolescenţa ca rezultantă a unor forţe biologice şi sociale.

Din punct de vedere social, adolescenţa este „un produs" al organizării sociale, deoarece se datorează trecerii de la societatea neindustrializată, când perioada de dezvoltare puberală era prilejul asumării statutului de adult, copiii devenind economiceşte productivi, la cea industrializată, în care perioada de asumare a responsabilităţilor se prelungeşte, devenind o perioadă de educare şi pregătire pentru a face faţă cerinţelor tot mai complexe ale societăţii[7].

În această etapă de viaţă, cel mai important mediu de socializare îl reprezintă grupul de referinţă. Acesta desemnează un ansamblu de persoane pe care le folosim ca standard de comparaţie, indiferent dacă facem sau nu parte din acel grup. Grupurile de referinţă cărora le aparţinem se numesc *grupuri de egali*. Prin compararea cu persoanele din grupul de referinţă sau grupul de egali stabilim valoarea sau dezirabilitatea ţinutei, a gândurilor, a sentimentelor şi comporta-

[3] Laura E. Berk, *Infants, Children and Adolescents*, Edit. Pearson Education Inc., (c) 2005, p. 516.
[4] John S. Dacey, John F. Travers, *op. cit*., p. 286.
[5] Laura E. Berk, *op. cit.*, p. 516.
[6] Gerald R. Adams, Michael D. Berzonsky (coord.), *Psihologia adolescenţei. Manualul Blackwell*, Iaşi, Edit. Polirom, (c) 2009, p. 18.
[7] Allan G. Johnson, *Dicţionarul Blackwell de sociologie*, Bucureşti, Edit. Humanitas, 2007, p. 22.

mentelor. Persoanele cu care ne comparăm constituie o sursă de modele pe care adesea le imităm, anticipând că vom deveni membrii unui grup[8].

În opinia psihologului britanic John Coleman, pe durata întregii perioade de adolescență grupul de referință are un rol continuu în procesul de socializare. El a identificat trei factori care evidențiază în mod deosebit acest grup: schimbările fiziologice şi sociale specifice adolescenței, când anturajul poate funcționa ca grup de ajutor, de susținere reciprocă şi auditoriu activ în împărtăşirea experiențelor; punerea sub semnul întrebării a validității standardelor şi autorității adulților; nevoia de experimentare[9].

Prietenia şi dragostea ca forme specifice de relaționare preferențială. Prietenia a constituit un domeniu de interes nu numai pentru psihologia dezvoltării; ea a captat permanent atenția filosofilor, literaților, cineaştilor şi cantautorilor. Atât filosofii antici, cât şi cei moderni au încercat înțelegerea prieteniei ca un construct social încărcat cu experiențe morale şi responsabilități. În scrierile antice greceşti *philia – iubirea spontană* a fost asociată în general cu prietenia, cu afecțiunea. Prietenia este un sentiment bazat pe intimitatea lăuntrică a celor ce se prețuiesc. Ea reprezintă o formă de iubire altruistă, manifestată ulterior prin deschiderea, atenția şi grija față de nevoile celuilalt, prin preocuparea pentru binele şi bunăstarea lui. Prietenia implică în mod obligatoriu o coparticipare comportamentală, care este însoțită, totodată, de expresivitate emoțională.

Aproape toți avem un prieten în aproape oricare moment din viață. În acest sens, relația de prietenie reprezintă chintesența relației cu grupul de referință şi trăsătura definitorie a comportamentului uman, o experiență ce dă sens existenței. Majoritatea oamenilor îşi doresc compania unor persoane de care se simt puternic legați afectiv şi declară că au prieteni sau cel puțin aşa îi consideră pe unii membri ai grupului lor de referință. Cei mai mulți dintre ei pun pe seama acestor relații majoritatea aspectelor pozitive ale experienței lor sociale. Chiar de la o vârstă fragedă, copiii pot distinge caracteristicile specifice relațiilor de prietenie față de alte tipuri de relaționare. Exceptând timpii alocați relației cu părinții, copiii de toate vârstele petrec în general mai mult timp cu prietenii decât cu alte persoane[10]. Odată cu înaintarea în vârstă, prietenii devin tot mai importanți. Adolescenții împărtăşesc cu prietenii nu numai experiența cotidiană, ci şi evenimențialul, întâmplările şi trăirile semnificative din viața lor, şi aşteaptă beneficii în urma acestor relații.

Esența prieteniei o constituie interacțiunea egalitară. Acest tip de relaționare este purtătoarea unor aşteptări, precum: interacțiune fizică constantă şi consistentă ca buget de timp, o finalitate pozitivă în termenii resurselor investite, disponibilitatea

[8] *Ibidem*, p. 178.

[9] Kathleen S. Berger, *op. cit.*, p. 525.

[10] William M. Bukowski, C. Motzoi, F. Meyer, *Friendship as Process, Functions, and Outcoms*, în Kenneth H. Rubin, William M. Bukowski, Brett P. Laursen (eds.), *Handbook of Peer Interactions, Relationships, and Groups*, New York, Edit. The Guilford Press, 2009, p. 217–232.

de a ajuta, de a întovărăşi şi de a oferi sprijin emoţional. Semnificaţia, rolul şi rezonanţa afectivă a acestor caracteristici sunt rezultatul unei succesiuni de experienţe bazate pe încredere, siguranţă şi sinceritate între persoanele implicate. Prietenia are trei caracteristici definitorii: simpatia, reciprocitatea şi similaritatea. Prima caracteristică se referă la apropierea faţă de o altă persoană, plăcerea percepută în prezenţa acesteia, dar şi preocuparea pentru buna dispoziţie şi bunăstarea ei. Reciprocitatea se manifestă prin exprimarea de către cealaltă persoană, într-o măsură similară, a aceloraşi sentimente, gânduri, atitudini. Similaritatea se referă la caracterul mutual al relaţiei, la cooperare, la tendinţa de a acţiona în acelaşi fel, la prietenie ca răspuns emoţional şi comportamental, în termenii unei interacţiuni la care ambii parteneri participă de pe poziţii de egalitate, fără tendinţe de dominare[11]. Aceste caracteristici conduc la un grad de similaritate mai crescut între prieteni decât în cazul acelor persoane care nu se află într-o astfel de relaţie. Studiile efectuate pe această temă au relevat faptul că asemănarea, în ceea ce priveşte trăsăturile de personalitate şi tendinţele comportamentale, constituie precursorul atracţiei interpersonale. Însă similaritatea nu este numai o cauză a apropierii, ci şi un efect al acesteia, deoarece prietenia şi în general interacţiunea apropiată cu alte persoane au un efect de socializare, oglindit prin creşterea asemănărilor atitudinale.

Complementar definirii lingvistice, etimologice, care accentuează ataşamentul şi iubirea altruistă faţă de o persoană, o definiţie utilă a prieteniei, din punctul de vedere al cercetării comportamentului uman, surprinde interacţiunile care o disting de alte tipuri de relaţii, caracteristicile şi funcţiile ei[12]. Chiar dacă separarea pe tipuri de prietenie este artificială, deoarece adolescenţii negociază relaţiile cu grupul de referinţă într-un mod concurenţial, apelul la clasificarea pe diferite tematici este justificat prin prisma cercetărilor întreprinse. Investigaţiile privitoare la prietenia diadică au urmărit cu predilecţie motivele relaţionării şi evaluarea calităţii prieteniei. Pentru surprinderea semnificaţiei faptului de a avea prieteni foarte buni, prieteni de foarte bună calitate, cercetători precum T. J. Berndt, W. Furman, W. M. Bukowski, D. Buhrmester au utilizat scale de măsură care reflectă aprecierea de către subiecţi a acordului sau dezacordului în raport cu propoziţii ce exprimă valori, atitudini, caracteristici sau comportamente specifice relaţiei de prietenie. Conform acestora, cei mai importanţi factori care descriu o bună prietenie sunt: a) tovărăşia, în sensul prezenţei fizice; b) ajutorul, înţeles atât ca sprijin emoţional şi material, cât şi ca protecţie împotriva victimizării; c) securitatea, exprimată în termeni de încredere reciprocă; d) apropierea, apreciată ca deschidere şi împărtăşire afectivă, şi e) capacitatea de rezolvare a conflictelor. Sintetizând concluziile cercetătorilor preocupaţi de această temă, prietenia poate fi

[11] *Ibidem*.
[12] *Ibidem*.

definită, în sens diadic, ca fiind o legătură afectivă pozitivă puternică între două persoane, menită să faciliteze satisfacerea nevoilor şi expectanţelor socio-emoționale.

Caracteristice investigațiilor referitoare la prietenie ca asociere la grupul de egali sau raportarea față de grupul mai larg al congenerilor sunt atât surprinderea structurii şi dinamicii grupurilor, cât şi relevarea tiparelor de influență şi rolul prieteniei în dezvoltarea personalității şi în adaptarea socială. O privire de ansamblu asupra practicilor de relaționare preferențială, mai ales la vârsta adolescenței, reliefează faptul că relațiile individuale, diadele sunt integrate într-o rețea de relații cu congenerii, structurate în grupuri formale şi informale. Grupul mai restrâns de prieteni tinde să fie cea mai reprezentativă componentă a rețelei de prieteni[13]. Numărul de membri variază de la trei la zece persoane[14]. Cercetările întreprinse asupra contextelor de relaționare în grupurile de prieteni au relevat faptul că există o serie de diferențe de gen. Fetele par să aprecieze mai mult apropierea emoțională, discuțiile şi dezvăluirile personale. Băieții apreciază mai mult activitățile în comun, sportul şi jocurile de competiție, rezultatele sportive; ei sunt mai critici şi conflictuali[15]. În demersurile centrate pe descrierea şi definirea grupului de prieteni, majoritatea cercetătorilor au utilizat ancheta sociometrică, propusă şi dezvoltată de L. Moreno, procedeul cartografierii şi metoda etnografică, bazate pe observarea sistematică, directă a adolescenților în contextul lor natural. Aceste metode de abordare au relevat specificitatea normativă a diferitelor contexte socio-culturale, exprimate printr-o tendință accentuată de asociere după vârstă şi gen[16].

Concluziile cercetărilor au evidențiat câteva aspecte cu valabilitate generală. Relațiile de prietenie, fie ele diadice sau de grup, se bazează pe interacțiune continuă, pe desfăşurarea de activități în comun.

Prietenia este o sursă de validare şi întărire a comportamentelor prosociale, de protecție față de factorii de risc familial, de dezvoltare morală şi adaptare socială. Relațiile apropiate, cu caracter egalitar, pe care copiii şi adolescenții le întreţin cu congenerii de acelaşi sex, sunt diferite față de relația de subordonare față de părinți. În acest sens, prietenia constituie prima experiență interpersonală autentică. Odată cu trecerea de la copilărie la adolescență, pe fondul dezvoltării psihice, cognitive, dar şi a capacității de socializare, de relaționarea cu grupul de referință, stabilirea relațiilor de prietenie devine din ce în ce mai importantă. În adolescență şi tinerețe, aceasta este modalitatea preponderentă şi cea mai importantă de relaționare, cu rol deosebit în socializarea şi adaptarea socială a indivizilor. În această etapă de viață, adolescenții încearcă să se afirme ca personalități independente de mediul familial şi au nevoie de suportul prietenilor

[13] Gerald R. Adams, Michael D. Berzonsky (coord.), *op. cit.*, p. 378.
[14] *Ibidem*.
[15] Laura E. Berk, *op. cit.*, p. 608–609.
[16] Gerald R. Adams, Michael D. Berzonsky (coord.), *op. cit.*, p. 378

pentru a-şi valida propriile opţiuni. Reciprocitatea şi cooperarea între prieteni oferă tinerilor implicaţi sentimentul bunăstării. Complementar acesteia, constatarea aprecierii şi a grijii din partea prietenilor are un efect pozitiv determinant în formarea concepţiei de sine şi contribuie substanţial la alcătuirea unei configuraţii emoţionale suficient de puternice pentru a face faţă unor experienţe negative din cadrul grupului de referinţă sau din mediul familial. Prietenia constituie un sistem de protecţie împotriva surselor de risc familial, împotriva victimizării, iar datorită încrederii, apropierii, angajamentului şi afecţiunii caracteristice, susţine creşterea sensibilităţii faţă de nevoile altora şi asigură un fundal propice deprinderii comportamentelor prosociale, contribuind astfel la dezvoltarea morală echilibrată a tinerilor[17].

Secole la rând, oamenii au încercat să dezlege misterul iubirii. Miturile, poeziile şi povestirile antice sunt o dovadă a preocupărilor faţă de acest subiect. În sens larg, prin dragoste sau iubire înţelegem o multitudine de emoţii, stări sau atitudini care pot varia de la o simplă plăcere la afecţiune puternică sau ataşament personal. Ea poate fi impersonală, orientată către obiecte sau animale (de regulă, de companie) de care ne ataşăm puternic, sau interpersonală, orientată către alte persoane. Aceasta din urmă poate îmbrăca forma iubirii platonice, a dragostei neîmpărtăşite, caz în care sentimentele nu sunt reciproce, sau a unei relaţii interpersonale reciproce. În sens cotidian, dragostea desemnează o afecţiune puternică faţă de alte persoane, fie ei fraţi, părinţi sau parteneri de cuplu. Ceea ce diferenţiază dragostea ca relaţie de cuplu faţă de alte tipuri este prezenţa atracţiei fizice şi a dorinţei sexuale. Vechii greci foloseau termenul *eros* pentru această formă de iubire. Eros înseamnă pasiune, amor, dorinţă puternică, intensă. Termenul este asociat de multe ori cu dorinţa sexuală, cu iubirea romantică. Chiar şi în acest sens mai restrâns al termenului, diferitele sentimente şi interese care motivează partenerii generează la nivelul practicilor comportamentale o multitudine de forme expresive, dificil de inventariat.

Cercetarea ştiinţifică a relaţiilor de dragoste a pornit de la o serie de reprezentări prezente în scrierile literare şi filosofice. În majoritatea conceptualizărilor clasice ale iubirii, precum: iubirea dulce-amară, iubirea ca uniune a două părţi incomplete, zeul/zeiţa iubirii (iubirea ca entitate supranaturală reprezentată de Cupidon sau Afrodita), apare antagonismul dintre iubirea ca aspiraţie spirituală şi iubirea pasională, erotică, accentul fiind pus pe unul sau altul dintre aceste aspecte, în funcţie de orientările culturale ale epocii în care au apărut. Însă aceste reprezentări, rod al observaţiei curente şi al simţului comun, au rădăcini în marile curente culturale şi conţin un sâmbure de adevăr, relevat ulterior de cercetările contemporane. Odată cu dezvoltarea ştiinţelor preocupate de comportamentul uman, dragostea a constituit o sursă permanentă a cercetărilor care, mai ales în a doua jumătate a secolului al XX-lea, au relevat natura, procesualitatea şi rolul acesteia.

[17] William M. Bukowski, C. Motzoi, F. Meyer, *op. cit.*, p. 217–232.

În opinia autorilor Z. Rubin, E. Berscheid, E. Walster şi G. W. Walster, P. R. Shaver, C. Hazan, R. J. Sternberg, Arthur şi Elaine Aron, iubirea presupune trei componente principale: pasiune, intimitate şi angajament. Pasiunea reflectă atât trăirile afective, pozitive şi negative, intense, cât şi interesul erotic. Intimitatea implică apropierea dintre parteneri prin împărtăşirea emoțiilor, apariția confidențelor, iar angajamentul constă în luarea deciziei de a rămâne alături de partener într-o relație statornică şi exclusivă. Cea mai completă formă de iubire, iubirea împlinită, este rezultatul echilibrului dintre cele trei componente[18]. Variabilitatea de manifestare a relațiilor de dragoste poate fi considerată o construcție bazată pe modelele de ataşament dezvoltate în copilărie. Cercetările empirice efectuate au validat ipoteza determinării stilurilor de ataşament în iubire de către caracteristicile relației copil-părinte. Proporția celor trei stiluri de ataşament este aproximativ aceeaşi în copilărie şi la maturitate: 55% de siguranță, 25% anxios/ambivalent şi 20% de evitare. Însă diferențele dintre stilurile de ataşament ale maturilor, manifestate în relațiile de dragoste, sunt dependente şi de factori precum: cele mai semnificative experiențe de dragoste, percepția sinelui şi aprecierea relațiilor cu alți semeni; istoria afilierii personale, vulnerabilitatea în fața singurătății şi sentimentele, atitudinile față de grupul de referință[19]. Totodată, pe parcursul dezvăluirii tot mai accentuate față de partener, sinele şi percepția celuilalt în termeni de resurse disponibile, credințe şi identitate se contopesc, alcătuind o nouă percepție de sine[20].

Una dintre distincțiile cele mai utilizate în literatura de specialitate privitoare la clasificarea tipurilor de dragoste este cea dintre dragostea pasională şi dragostea companională, camaraderească. Dragostea pasională reflectă dorința intensă de uniune dintre parteneri şi este însoțită de o stare emoțională puternică, iar dragostea camaraderească se manifestă prin ataşamentul, grija şi responsabilitatea față de persoana iubită. Majoritatea cercetărilor contemporane sugerează faptul că instinctele, propensiunile înnăscute, nevoile de bază ale comportamentului, precum: nevoia de afiliere, expansiunea sinelui sau motivația sexuală, sunt indispensabile, dar nu şi suficiente. Normele socio-culturale, reprezentările oamenilor despre iubire şi o serie de caracteristici, precum: proximitatea fizică, vârsta, educația, ocupația, veniturile, trăsăturile de personalitate, au un rol determinant în stabilirea şi menținerea unei relații de iubire. Însă în cazul adolescenților şi tinerilor, atracția fizică şi experimentarea conştientă a sexualității se situează în prim-planul relațiilor de dragoste.

[18] Robert J. Sternberg, *A Duplex Theory of Love*, în Robert J. Sternberg, K. Weis (eds.), *The New Psychology of Love*, New Haven, Edit.Yale University Press, 2006, p. 184–186.

[19] Phillip. R. Shaver, C. Hazan, *Attachment*, în A. Weber, J. Harvey (eds.), *Perspectives on Close Relationships*, New York, Edit. Allyn & Bacon, 1994, p. 110–130.

[20] Harry T. Reis, A. Aron**,** *Love: What Is It, Why Does It Matter, and How Does It Operate?*, "Perspectives on Psychological Science", vol. 3, nr. 1, 2008, p. 80–86.

Pornind de la teoria etichetării emoțiilor şi de la cea a nevoii de afiliere, autorii E. Berscheid şi E. Walster prezintă, în *Psysical attractiveness* (1974), o teorie conform căreia oamenii percep şi experimentează iubirea romantică atunci când următoarele două aspecte au loc simultan: o intensă excitare fiziologică şi indici situaționali, contextuali, care arată că „iubire" este eticheta potrivită pentru emoțiile percepute. Când această stare fiziologică, care poate fi cauzată de excitare sexuală, nervozitate, frică, furie, este etichetată cu expresii de genul „m-am îndrăgostit" sau „este aşa de frumoasă", „este cel potrivit pentru mine", experiența poate fi etichetată ca iubire romantică[21]. Utilizând *teoriile cognitiv-fiziologice asupra emoțiilor*, E. Hatfield şi W. Walster, în studiul *What is this thing called love* (1982), schițează un model al îndrăgostirii cu trei etape. Prima etapă este cea cognitivă, în care individul îşi formează o reprezentare despre iubire, generalizând exemplele din propria experiență, din filme sau lecturi. A doua etapă o reprezintă întâlnirea cu „obiectul" iubirii şi implică factori situaționali (proximitate fizică, frecvența expunerii) şi factori legați de personalitatea celuilalt. A treia etapă este procesul emoțional, care suprapune eticheta „dragoste" asupra modificărilor fiziologice şi manifestărilor comportamentale tipice. Stările emoționale, odată structurate, se proiectează asupra persoanei alese[22].

La vârsta adolescenței, dragostea romantică, asemănătoare celei pasionale, dar totuşi diferită prin efemeritatea relațiilor pe care le întreține adolescenții, este trăită cel mai intens, aceasta fiind perioada în care majoritatea oamenilor se îndrăgostesc pentru prima oară. Odată cu debutul maturizării fiziologice şi trezirea interesului sexual, pe baza experienței de relaționare cu prietenii şi cu grupul mai larg al congenerilor, se conturează şi primele experiențe romantice. Notele comune dintre dragostea romantică şi adolescență sunt lesne de intuit, dacă sunt inventariați termeni din vocabularul cotidian, precum: intens, copleşitor, pasional, mistuitor, tulburător, captivant, cu care sunt caracterizate aceste relații[23]. Beneficiile unei relații de dragoste pot fi apreciate în termeni de tovărăşie, parteneriat, fericire şi tandrețe[24]. Apreciată din perspectiva bugetului de timp alocat, în perioada adolescenței, relația cu prietenii reprezintă una dintre cele mai grăitoare experiențe de viață. De asemenea, relația romantică se situează pe primul loc în viața unui adolescent sau tânăr, constituind o sursă de emoții puternice. Prietenia şi dragostea au o bază valorică, atitudinală şi comportamentală comună, sunt comportamente generice care răspund nevoilor de experimentare, de întovărăşire şi împărtăşire a experiențelor personale cu cei de vârstă similară. Abilitățile de relaționare preferențială dobândesc o semnificație deosebită în adolescență şi tinerețe, când

[21] Robert S. Feldman, *op. cit.,* p. 220.

[22] I. Radu, P. Iluț, L. Matei, *Psihologie socială,* Cluj-Napoca, Edit. EXE S.R.L., 1994, p. 237–238.

[23] E. Hatfield, S. Sprecher, *Measuring Passionate Love in Intimate Relationships*, "Journal of Adolescence", nr. 9(4), 1986, p. 383–410.

[24] William M. Bukowski, C. Motzoi, F. Meyer, *op. cit.*, p. 217–232.

prieteniile şi relațiile de dragoste devin repere centrale ale existenței[25]. Întreținerea unei rețele adecvate de relaționare interpersonală constituie una dintre cele mai importante surse de menținere a echilibrului psihic şi fizic al omului.

2. PREMISE ŞI ASPECTE METODOLOGICE ALE CERCETĂRII

Purtând asupra lor amprenta modelelor de relaționare familială, a cunoaşterii comune şi a reprezentărilor sociale despre „cum să fii mare", în jurul vârstei de 14 ani copiii păşesc într-o nouă etapă din viață. Încă timizi, dar înzestrați cu multă curiozitate şi efervescență adolescentină, ei încearcă să găsească un echilibru între nevoile, dorințele şi aspirațiile personale, controlul familial, cerințele educaționale, libertățile şi constrângerile sociale. Captivi în acest complex de expectanțe, prima lor reacție se conturează prin imitarea unor tipare familiale mediatice, a unor idoli media, vedete de cartier sau din mediul şcolar. Însă nevoia de afirmare personală, de integrare socială îi va conduce în scurt timp la formarea unor prietenii mai mult sau mai puțin stabile. În această etapă de viață, mijlocul fundamental de formare a unei personalități echilibrate şi de adaptare socială optimă îl reprezintă relaționarea preferențială. Pentru ei dictonul „a fi sau a nu fi" se traduce în „a avea sau a nu avea prieteni", „a avea sau a nu avea iubit(ă)". Desigur, unii mai întreprinzători se vor aventura de regulă în testarea extensivă a prieteniei şi în cuantificarea relațiilor romantice. Alții, mai contemplativi, vor aştepta ca „lucrurile să vină firesc". Cu rare excepții, toți fac parte dintr-un grup de prieteni mai mult sau mai puțin numeros, care asigură cel mai important mediu de socializare.

Constatări cu caracter general relevate de cercetările privind relațiile de prietenie şi dragoste în perioada adolescenței. Marea majoritate a cercetărilor privind relațiile preferențiale, în care sunt accentuate aspectele psihosociale ale relaționării, au arătat că prietenia şi iubirea se caracterizează prin următoarele note comune: intimitatea relației, familiaritatea, aşteptări referitoare la continuitatea relației, încredere reciprocă, găsirea cu uşurință a unui limbaj comun, nevoia de a face confidențe, atractivitatea fizică şi haloul afectiv pe care aceasta îl generează, ataşamentul[26]. Autorii preocupați de această sferă a comportamentului s-au întrebat dacă motivația sexuală a comportamentului şi aspectele legate de reglementarea ei socială constituie caracteristica în baza căreia se poate diferenția iubirea față de alte tipuri de relații apropiate. În lucrarea *Liking and Loving: An invitation to social psychology* (1973), Z. Rubin arată că între simpatie şi iubire există similarități, ambele reprezentând un set de gânduri, sentimente şi predispoziții comportamentale, dar şi diferențe referitoare la exclusivitate şi manifestarea dorinței

[25] Susan L. Kline, B. Horton, S. Zhang, *Communicating love: Comparisons between American and East Asian University Students*, "International Journal of Intercultural Relations", nr. 32, 2008, 200–214.

[26] I. Radu, P. Iluț, L. Matei, *op. cit.*, p. 238.

sexuale[27]. Această perspectivă reliefează deosebirile dintre prietenie şi iubire, care nu sunt numai de ordin cantitativ, ci şi calitativ, în cazul iubirii fiind prezentă şi dorința sexuală. Pe măsură ce creşte interesul pentru sexul opus, grupurile de băieți şi fete se apropie, interacționează, iar apoi se mixează, alcătuind grupuri mai mari, care oferă posibilitatea curtării şi relaționării fără implicații intime[28]. Adolescenții încep să facă diferența între prietenie şi relații romantice, atribuind numai celor din urmă caracteristici precum pasiune şi angajament[29]. Studiile efectuate au relevat şi rolul genului în formarea şi percepția relațiilor preferențiale. Relațiile cu prietenii de sex opus se asociază cu o competență socială şi romantică mai mare, stimă de sine, relații romantice de durată şi apreciere mai deschisă a relației. Aceştia îşi apreciază propriile relații romantice în termeni de dezvoltare personală şi sprijin. Spre deosebire de ei, cei care au o experiență mai bogată de relaționare cu prieteni de acelaşi sex tind să îşi descrie relația romantică mai degrabă în termeni de status social[30]. Cu timpul, grupul de prieteni se divizează în cupluri care mai desfăşoară activități în comun. În etapa de adolescență târzie, tinerii devin suficient de experimentați şi încrezători încât să-şi abordeze direct posibilii parteneri de cuplu[31].

Şcoala şi facultatea ca medii de socializare şi relaționare preferențială. Deoarece prietenia şi dragostea sunt forme de relaționare definitorii pentru perioada adolescenței şi tinereții, majoritatea studiilor au utilizat instituțiile de învățământ ca şi context de cercetare. Cu toate că şcoala joacă un rol foarte important în dezvoltarea cognitivă şi socială a copiilor şi adolescenților, înțelegerea impactului său asupra acestei dezvoltări este încă destul de rudimentară, situându-se mai degrabă la nivel de intuiție şi proiecție decât de cunoaştere şi previziune. Majoritatea studiilor au avut în vedere rolul familiei şi grupului în inserția şi educarea socială prin intermediul şcolii[32]. Tranziția de la mediul şcolar la cel universitar aduce o serie de schimbări în viața tinerilor. Dintre acestea, cele mai notabile se referă la trecerea de la mediul familial la cel studențesc şi, în consecință, acceptarea reciprocă a individualității, şi la apariția de noi repere în gestionarea timpului şi a banilor. Cercetări mai recente au arătat că prieteniile adolescenților devin instabile fără suportul instituțional al şcolii, care oferă sfera de interes şi preocupări comune[33]. Concluziile cercetărilor referitoare la rolul şcolii în procesul de adaptare socială a adolescenților arată că adecvarea dintre ceea ce se întâmplă în instituțiile de învățământ şi nevoile, credințele şi valorile culturale ale acestora reprezintă cheia unei dezvoltări optime[34].

[27] *Ibidem*, p. 239.
[28] Laura E. Berk, *op. cit.*, p. 610.
[29] Gerald R. Adams, Michael D. Berzonsky (coord.), *op. cit.*, p.353.
[30] *Ibidem*, p. 359.
[31] Laura E. Berk, *op. cit.*, p. 611.
[32] Gerald R. Adams, Michael D. Berzonsky (coord.), *op. cit.*, p. 160.
[33] M. McPherson, L. Smith-Lovin, James M. Cook, *Birds of a Feather: Homophily in Social Networks*, "Annual Review of Sociology", vol. 27, 2001, p. 415–444.
[34] Gerald R. Adams, Michael D. Berzonsky (coord.), *op. cit.*, p. 173.

În cazul acelora care optează pentru un profil vocațional, accentul procesului educativ se va focaliza pe dobândirea, pe parcursul a trei-patru ani, a unor deprinderi manuale necesare practicării unei meserii. Ei parcurg un proces de învățare mai aerisit din punct de vedere teoretic, dar mai consistent ca abilități practice, care va conduce la o integrare mai rapidă în câmpul muncii, la asumarea mai precoce a responsabilităților specifice vieții de adult. Spre deosebire de ei, cei care optează pentru studii liceale vor face față unor cerințe de pregătire teoretică mai temeinică, finalizată de regulă prin accesul la studii universitare, pentru formarea deprinderilor specifice profesiilor cu înaltă calificare. Probabil fără a fi pe deplin conştienți de efectele sociale ale alegerii educaționale, liceenii şi studenții vor intra în etapa adolescenței prelungite, care favorizează atât social, cât şi instituțional o mai bogată experiență de interacțiune cu congenerii, cu grupul de egali, cu prietenii.

2.1. PREMISELE CERCETĂRII

Prietenia şi dragostea adolescentină – comportamente generice şi simultane. În literatura de specialitate se face o diferențiere netă între relațiile de prietenie şi cele de dragoste. Într-o enciclopedie recentă care tratează relațiile umane, editată în 2009 de către H. T. Reis, S. Sprecher şi S. K. Sprecher, apare foarte evidentă această distincție. Astfel, referitor la relațiile sociale din copilărie şi adolescență sunt amintite: prietenia în copilărie şi adolescență, relațiile romantice în adolescență, curtarea în adolescență şi tinerețe. Cu toate că mulți autori vorbesc despre caracterul ubicuu al prieteniei pe întreg ciclul de viață, această relație este tratată diferențiat. Dacă în copilărie şi adolescență esența prieteniei constă în împărtăşire şi atracție interpersonală, în perioada maturității sunt accentuate ataşamentul şi grija față de ceilalți. Totodată, enciclopedia menționată relevă şi o succesiune temporală între prietenie (specifică copilăriei şi adolescenței) şi relațiile romantice (specifice adolescenței şi tinereții). Într-adevăr, în raport cu ciclul de viață, există o asimetrie a relațiilor de prietenie şi dragoste. Dacă prieteniile încep să se formeze încă din fragedă copilărie, dobândind stabilitate în adolescență, relațiile romantice apar după trezirea interesului sexual din perioada preadolescenței şi dobândesc stabilitate în tinerețe şi la maturitate.

În etapa adolescenței şi adolescenței prelungite, caracteristica esențială a relaționării preferențiale constă în conjugarea simultană a diferitelor tipuri de interacțiune apropiată. Caracterul simultan al relaționării preferențiale nu este conferit de simpla suprapunere în această etapă de viață a prieteniei şi experiențelor romantice. Cel puțin în primii ani de adolescență, relaționarea preferențială se prezintă ca o mixtură de interacțiuni apropiate, numai parțial conturate, dominate de dorințele personale şi expectanțele sociale. Totodată, prietenia şi dragostea sunt comportamente generice, pentru că pornesc de la premise psihosociale similare; ele

sunt singurele tipuri de relaţii care, pe fondul atracţiei interpersonale, se bazează pe alegerea liberă a partenerilor şi satisfac aceleaşi nevoi de adaptare afectivă şi socială optimă. În această etapă de viaţă, prieteniile şi dragostea se conturează în strânsă dependenţă. Atât identificarea, aprecierea şi interiorizarea valorilor dezirabile, cât şi formarea atitudinilor şi comportamentelor adecvate specifice acestor relaţii au loc în contextul interacţiunii de grup.

Grupul ca mediu de relaţionare preferenţială adolescentină. Cele mai consistente tipuri de relaţionare preferenţială sunt relaţia de prietenie, relaţia de bună prietenie şi dragostea romantică. Acestea au un caracter generic mult mai pronunţat în această etapă de viaţă, pentru că esenţa lor rezidă în interacţiunile de grup. În opinia noastră, surprinderea prieteniei sau a bunei prietenii în sens de relaţie diadică se bazează pe artificii de estimare, prin particularizare, nominalizare a comportamentului de relaţionare preferenţială. În perioada adolescenţei, considerăm noi, practica relaţionării cotidiene conturează prietenia ca relaţie cu grupul de prieteni. În mod excepţional, prietenia diadică poate fi surprinsă sub forma unor cazuri particulare. Însă surprinderea caracteristicilor specifice cazurilor particulare nu reflectă esenţa interacţiunii de grup. Grupul de prieteni este mai mult sau altceva decât agregarea unor relaţii diadice. La această vârstă, experimentarea sexualităţii este un motiv al comportamentului, care se manifestă cu o forţă deosebită şi conferă relaţionării romantice caracterul distinctiv faţă de relaţiile de prietenie, dar nu reprezintă în sine un tip de relaţionare preferenţială. În această etapă de viaţă, nici măcar dragostea romantică nu poate fi privită ca fiind o relaţie independentă de contextul interacţiunii de grup. Atât stabilirea şi menţinerea parteneriatelor romantice, cât şi judecăţile de valoare legate de acestea sunt puternic influenţate de contextul grupului. Părerile prietenilor şi susţinerea de către aceştia, împărtăşirea noilor experienţe cu prietenii, alocarea bugetului de timp disponibil şi nu în ultimul rând concurenţa dintre membri grupului au un rol determinant în experienţele romantice. Ceea ce sugerăm este faptul că în adolescenţă esenţa relaţionării preferenţiale îşi are sursele în raportarea necontenită la grupul de prieteni. Un argument în acest sens îl constituie efemeritatea relaţiilor romantice. Adolescenţii îşi negociază concurenţial relaţiile preferenţiale. Nu de puţine ori, la această vârstă, conflictele datorate alocării atenţiei sau a bugetului de timp faţă de prieteni sau iubit duc la disoluţia unor legături.

Fundalul social comun al relaţionării preferenţiale. Acest caracter de simultaneitate rezidă în principiul funcţional căruia îi serveşte: adaptarea socială optimă. Abilităţile de relaţionare preferenţială dobândesc o semnificaţie deosebită în adolescenţă şi tinereţe, când prieteniile şi relaţiile de dragoste devin repere centrale ale existenţei[35]. Tinerii cuprinşi în reţele de prietenie optime, care întreţin relaţii de bună prietenie, dovedesc o mai bună adaptare comportamentală şi

[35] Susan L. Kline, B. Horton, S. Zhang, *op. cit.*, p. 200–214.

emoțională[36]. Oamenii de știință au subliniat și rolul experiențelor romantice în dezvoltarea unei personalități sănătoase, echilibrate, și a capacității de relaționare interpersonală în general[37]. Acest optim de adaptare diferă de la o categorie socială la alta, de la un context cultural și social la altul. Atât schimbarea socială accentuată, cât și dinamica comportamentului de relaționare preferențială caracteristice contemporaneității sugerează modificarea percepției bărbaților, dar mai ales a femeilor, asupra noțiunilor de corectitudine, moralitate și echitate în viață și dragoste. În fața acestor provocări, tot mai mulți autori preocupați de studierea relaționării preferențiale susțin necesitatea abordărilor multidisciplinare, care, alături de relevarea mecanismelor psihosociale, să explice aceste comportamente prin plasarea în contextul socio-economic și cultural[38]. Alegerea categoriei de liceeni și studenți pentru cercetarea relaționării preferențiale este fecundă, deoarece ei sunt, în adolescență și adolescența prelungită, într-o etapă de viață propice unei bogate experiențe de interacțiune cu congenerii. În cadrul acestei populații, definirea optimului social este foarte asemănătoare pentru fiecare subiect al investigației, deoarece are un fundal de determinare comun. De regulă, indivizii se asociază în cadrul grupului social de proveniență (endogamie), pe baza asemănărilor dintre ei (homofilie). Termenul homofilie, în sens de atracție față de cei asemănători, a fost introdus în științele sociale de către P. Lazersfeld și R. K. Merton, care au observat și studiat aceste tendințe de asociere. Ei au definit două tipuri de tendințe: 1) homofilia de status, care se referă la asocierea în funcție de caracteristici prescrise, precum: rasa, etnia, sexul, genul și vârsta; și caracteristici dobândite, precum: educația, statusul profesional și ocupația; 2) homofilia valorică, care se referă la tendința asocierii în funcție de asemănarea în gândire, concepții de viață, atitudini și comportamente[39]. Cercetările referitoare la tendințele de asociere au relevat rolul determinant al asemănărilor după caracteristicile de status socio-economic (vârstă, gen, etnie, bunuri materiale și status financiar). Acestea sunt dublate de asemănările în termeni de valori, atitudini și credințe. Asemănările în caracteristici de personalitate sunt modeste[40]. Instituțiile școlare grupează anterior copiii după variabile de vârstă, status socio-economic, etnie, iar alegerea formulelor educaționale prelungite se bazează pe interese și abilități asemănătoare., fapt care generează un mediu de socializare caracterizat prin similaritatea atitudinal-valorică. Educația școlară și universitară asigură, totodată,

[36] Adams, Gerald R., Berzonsky, Michael D. (coord.), *op. cit.*, p. 377

[37] *Ibidem*, p. 378.

[38] E. Hatfield, & Richard. L. Rapson, *Equity Theory in Close Relationships*, in A. W. Kruglanski, E. T. Higgins, P. A. M. Van Lange (eds.), *Handbook of Theories of Social Psychology,* vol. 2, Thousand Oaks, Edit. Sage, 2011, p. 200–217.

[39] W. Furman, Valerie A. Simon, *Homophily in Adolescent Romantic Relationships*, în M. Prinstein, K. A. Dodge (eds.), *Peer Contagion Processes Among Youth*, New York, Edit. Guilford Press, 2008, p. 203–224.

[40] *Ibidem*.

şi un grad sporit de proximitate fizico-geografică, dată de frecventarea instituţiilor de învăţământ. Chiar şi în condiţiile slăbirii determinărilor de proximitate fizică, datorită tehnologizării care, fără efort suplimentar, poate extinde spaţiul socializării, cel mai bun predictor al frecvenţei întâlnirilor dintre prieteni rămâne proximitatea rezidenţială şi ocupaţională[41]. În opinia noastră, variabilitatea practicilor de relaţionare preferenţială în adolescenţă este determinată de întrepătrunderea dintre afirmarea unei identităţi individuale şi partea reziduală a determinărilor sociale.

În baza argumentelor enumerate, demersul pe care îl propunem vizează surprinderea unei imagini de ansamblu a relaţionării preferenţiale în rândul liceenilor şi studenţilor. Intenţia noastră nu este să demonstrăm faptul că între relaţiile de prietenie şi cele romantice nu există diferenţe semnificative, ci să relevăm cum se conjugă aceste tipuri de relaţii în rândul adolescenţilor, într-unul sau mai multe tipare comportamentale caracteristice pentru populaţia investigată.

2.2. ASPECTE METODOLOGICE

Cercetarea prezentă a urmărit identificarea unor tipare comportamentale de relaţionare preferenţială specifice adolescenţilor şi tinerilor cuprinşi în instituţiile de învăţământ liceal şi universitar. În demersul empiric, ne-am propus surprinderea relaţionării preferenţiale în rândul celor aflaţi în etapele adolescenţei şi adolescenţei prelungite. Marea majoritate a acestora sunt cuprinşi în licee cu profil teoretic şi în universităţi. Pentru reprezentarea acestei populaţii s-a ales un centru universitar (Cluj-Napoca), care atrage mare parte a studenţilor, dar şi a liceenilor din zona de centru şi nord-vest a ţării. Această populaţie este omogenă după următoarele caracteristici:

- Au vârsta cuprinsă între 14 şi 24 ani, adolescenţi şi tineri pentru a căror socializare un rol de prim ordin îi revine relaţionării preferenţiale cu grupurile de referinţă, în special cu grupurile de egali.
- Se află în perioada adolescenţei prelungite, care oferă o perspectivă temporală mai îndelungată în vederea adaptării sociale prin intermediul relaţionării preferenţiale şi, totodată, din punctul de vedere al practicilor de relaţionare intimă, se situează într-o perioadă de testare, tatonare, învăţare.
- Prin cuprinderea lor în instituţiile de învăţământ, participă la un proces educativ centrat pe acumularea de cunoştinţe şi formarea de profesii cu înaltă calificare.
- Din punct de vedere financiar, reprezintă o categorie dependentă faţă de părinţi.

Caracterul explorator, obiectivele propuse, caracteristicile socio-demografice ale populaţiei, dar şi raţiuni legate de timpul, costurile şi volumul de muncă al

[41] M. McPherson, L. Smith-Lovin, James M. Cook, *op. cit.*, p. 415–444.

cercetării au înclinat balanța modalității de selecție a populației înspre eșantionarea teoretică (nonaleatoare). Urmând principiile eșantionării teoretice, am realizat o selecție intenționată orientată spre scop după criteriul variabilității maxime a caracteristicilor definitorii ale populației: ocupație, vârstă, gen și etnie, astfel încât în eșantion să se realizeze o reprezentare fidelă a structurilor din populație.

Cercetarea nu a țintit evaluarea prieteniei în sens de relație diadică. Cu certitudine, evaluarea de către respondenți a unor aspecte ale relațiilor de prietenie prin raportarea la întregul grup poate induce erori. Însă obiectul cercetării nu a vizat măsurarea intensității unor caracteristici calitative ale relaționării, ci identificarea prezenței sau absenței diferitelor tipuri de relații apropiate și a ponderii acestora în cadrul grupului de relaționare. Pentru relevarea unor date ce pot reflecta tipare comportamentale specifice populației investigate, s-a apelat la o anchetă transversală multistadială. Pentru inventarierea tipurilor majore de relaționare preferențială, utilizând un chestionar cu întrebări deschise, a fost realizată o anchetă pilot. Rezultatele prelucrărilor preliminare au indicat faptul că cele mai consistente tipuri de relații preferențiale sunt cele de prietenie, bună prietenie și parteneriat romantic. Ulterior, în baza acestor date, s-a întocmit un chestionar cu întrebări închise pentru evaluarea celor trei tipuri de interacțiune. În total au fost investigați un număr de 546 de subiecți. Din totalul de 339 chestionare valabile au putut fi constituite șase clase de subpopulații (liceeni și studenți, fete și băieți, români și maghiari). În analiza datelor au fost utilizate teste nonparametrice pentru relevarea unor caracteristici comune și metode cluster de grupare a populației, metodă exploratorie, pentru identificarea unor grupări ce prezintă practici comportamentale comune.

3. TIPARE DE RELAȚIONARE PREFERENȚIALĂ

Prietenie, bună prietenie și dragoste. Posibilități de investigare. În viața cotidiană, pentru a-și ușura existența, oamenii sunt obișnuiți să facă diferențieri tranșante. De aceea, când vine vorba de dragoste și prietenie, ei tind să aprecieze aceste interacțiuni în termeni dihotomici sau după o apreciere cantitativă, numerică. Adeseori, tinerii sunt întrebați dacă au sau nu prieten/ă, câți prieteni, câți prieteni buni au. Deși este o modalitate comună, rigidă de a aprecia aspecte ale vieții adolescenților, care nu reflectă esența comportamentului acestora, aceasta este o apreciere des întâlnită în percepția practicilor comportamentale de interacțiune. După cum indică și graficele 1 și 2, în cazul celor mai mulți dintre liceeni și studenți, grupul de relaționare preferențială este format din trei prieteni buni și zece prieteni. O prelucrare preliminară a datelor arată că, spre deosebire de cazurile tipice (cele mai frecvente), grupul de interacțiune al liceenilor și studenților investigați se compune dintr-un număr mediu de cinci prieteni buni și 13 prieteni.

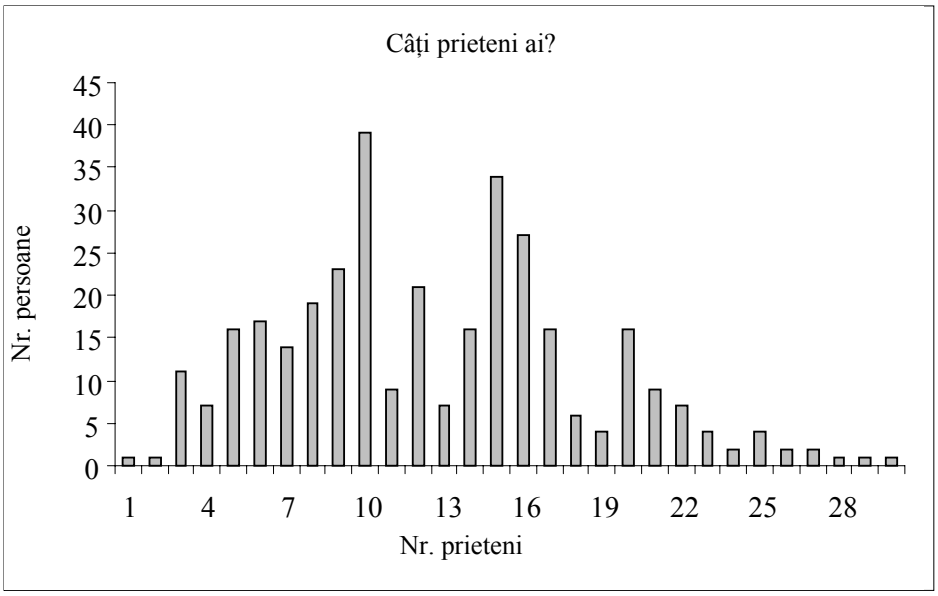

Graf. 1. Frecvența numărului de prieteni.

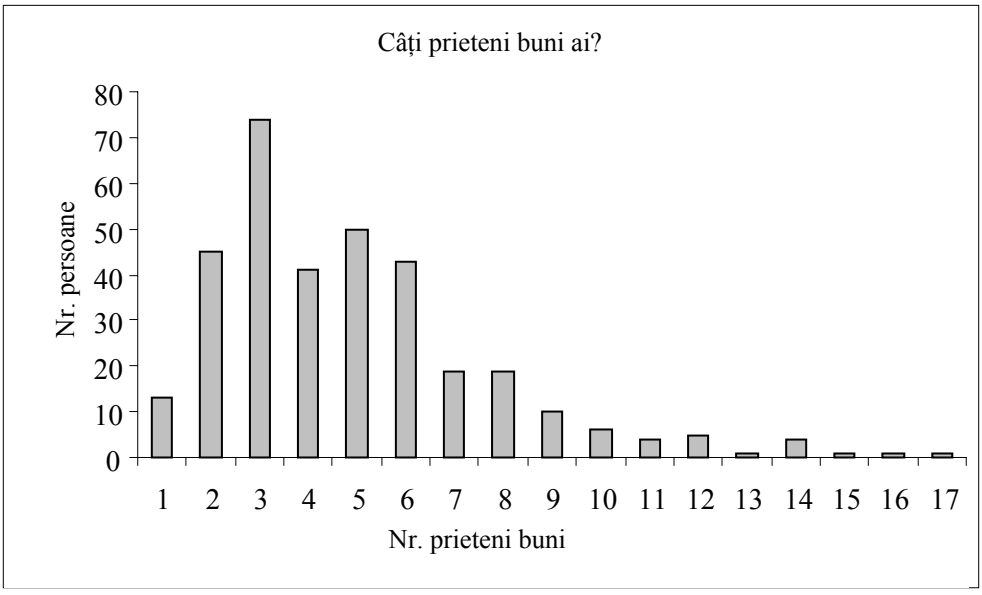

Graf. 2. Frecvența numărului de prieteni buni.

Din totalul populației investigate 40,1% sunt implicați într-o relație romantică, distribuție redată sintetic în graficul 3. Dintre cei 40,1% care au un partener romantic, 30% sunt la prima relație de acest gen.

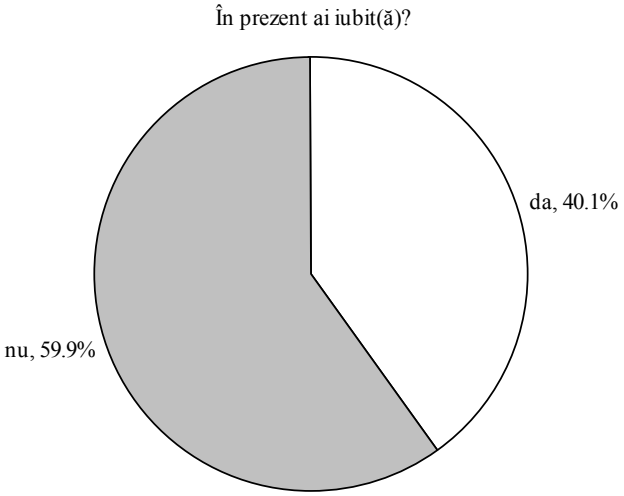

Graf. 3. Procentul persoanelor care au/nu au iubită.

În ceea ce priveşte timpul alocat interacțiunii cu prietenii, evaluarea este mai dificilă, datorită subiectivității în declarații. O primă prelucrare în funcție de mai multe variabile urmărite, ce privesc atât bugetul de timp alocat interacțiunii cu prietenii (în afara orelor de curs, într-o zi obişnuită), cât şi frecvența întâlnirilor săptămânale, indică faptul că tinerii investigați alocă interacțiunii directe, față în față, cu prietenii în medie 30 de minute, tot atât timp cu prietenii buni, iar cei care au partener romantic alocă suplimentar față de aceşti timpi circa 1 oră.

În eşantionul populației investigate, majoritatea caracteristicilor nu au o distribuție normală, motiv pentru care au fost utilizate metode de analiză nonparametrice. Între numărul de prieteni şi numărul de prieteni buni există o corelație pozitivă moderată (p 0,000, v 0,411), ceea ce conferă marea variabilitate de combinare a acestor relații în cadrul grupului. De asemenea, între numărul de prieteni şi faptul de a avea un partener romantic există o legătură (p 0,040, z -2.056) care indică incidența mai mică a parteneriatului romantic în rândul acelora care au un număr mai mare de 15 prieteni. Această legătură se constată şi în raport cu numărul de prieteni buni (p 0,005, z -2.795), existând o incidență mai mare a parteneriatului romantic în rândul celor care au de regulă mai puțin de şase-opt prieteni.

Referitor la diferențele datorate statusului ocupațional, se constată că elevii au atât un număr mai mare de prieteni, cât şi un număr mai mare de prieteni buni decât studenții. Există o asociere statistic semnificativă, dar slabă (p 0,000, v 0,235), care indică faptul că în rândul studenților sunt mai mulți cei care au un partener romantic decât în rândul elevilor.

Analizele privitoare la variabila gen arată că între băieţi şi fete nu există diferenţe statistic semnificative în ceea ce priveşte numărul de prieteni sau de prieteni buni pe care îi au. Nu există diferenţe nici în ceea ce priveşte incidenţa relaţiilor romantice printre băieţi sau fete.

Conturarea modelelor de relaţionare preferenţială. În scopul unei descrieri sumare, convergente cu acest criteriu de apreciere, am pornit de la o clasificare intuitivă a populaţiei, dar care să ne poată furniza indiciile unei abordări consistente din punctul de vedere al cercetării ştiinţifice. Având în vedere distribuţia populaţiei după numărul persoanelor din grupul de relaţionare preferenţială, prezentate în graficele anterioare, şi constatarea faptului că în raport cu prietenia relaţiile de bună prietenie sunt mai consistente din punct de vedere calitativ (fapt relevat şi de abaterea standard mai mică a acestei variabile), s-a generat un tabel de contingenţă (*tabelul 1*), care prezintă o grupare intuitivă (cu clase stabilite după abaterea standard faţă de valoarea medie) a subiecţilor investigaţi în funcţie de numărul mic, mediu şi mare de prieteni, prieteni buni şi prezenţa/absenţa parteneriatului romantic.

Tabelul 1

Grupuri intuitive de relaţionare preferenţială

În prezent ai iubit(ă)?			**Prieteni buni**			**Total**
			nr. mic	**nr. mediu**	**nr. mare**	
nu	**Prieteni**	nr. mic	7	18	3	28
		nr. mediu	1	105	22	126
		nr. mare		34	23	47
	total		8	147	48	203
da	**Prieteni**	nr. mic	4	22		26
		nr. mediu	3	72	14	89
		nr. mare		13	5	21
	total		7	107	22	136

Înţeleasă ca şi conjugare a interacţiunilor cu prietenii, prietenii buni şi cu partenerul romantic, la modul teoretic, există o mare variabilitate a comportamentului de relaţionare preferenţială, cu un câmp de 18 grupări posibile. În practica socială, aceste combinaţii sunt mult mai reduse, datorită factorilor psihosociali care determină interacţiunea umană. Urmărirea modului de grupare a populaţiei după cele trei variabile indică faptul că majoritatea adolescenţilor se grupează în clasele cu un număr mediu de prieteni buni. În total, sunt două grupări bine reprezentate, cu peste 70 de subiecţi, cinci grupări moderat reprezentate, între 18 şi 70 de subiecţi, şi 11 grupări slab reprezentate. Aceste grupări sugerează faptul că există o variabilitate moderată a comportamentului de relaţionare preferenţială, criteriul cel mai relevant de grupare a populaţiei fiind numărul mediu de prieteni buni. Pentru a

dobândi un grad sporit de rigoare în identificarea grupărilor, am apelat la analiza cluster.

Reprezentarea grafică a conjugării dintre numărul de prieteni şi numărul de prieteni buni, redată în *graficul 4*, relevă posibilitatea de grupare în patru sau trei grupări bine delimitate.

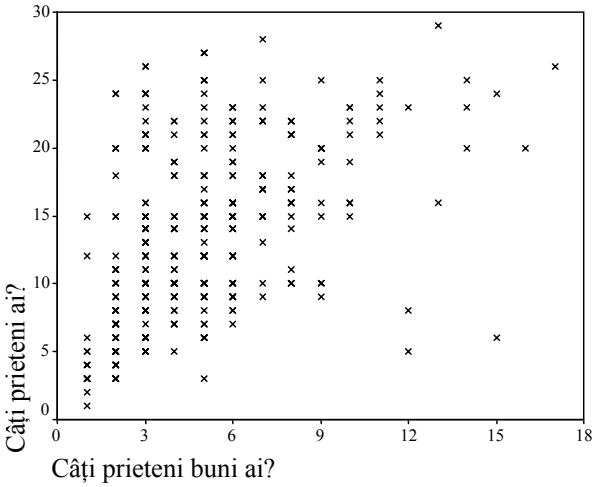

Graf. 4. Reprezentarea subiecților investigați
după numărul de prieteni şi numărul de prieteni buni.

Generarea unor grupări cu metoda K-mean Cluster, redată în *tabelul 2*, şi reprezentarea grafică a acestora, redată în *graficul 5*, relevă o posibilitate de grupare în trei mari clase distincte.

Tabelul 2

Gruparea adolescenților
după numărul de prieteni şi prieteni buni

Indicatori	**Grupări (după nr. mediu de prieteni şi prieteni buni)**			**Total**
	1 – nr. mare de membri	**2 – nr. mediu de membri**	**3 – nr. mic de membri**	
Câți prieteni ai?	22	15	7	44
Câți prieteni buni ai?	7	5	4	16
Nr. de indivizi din grupare	70	116	153	339

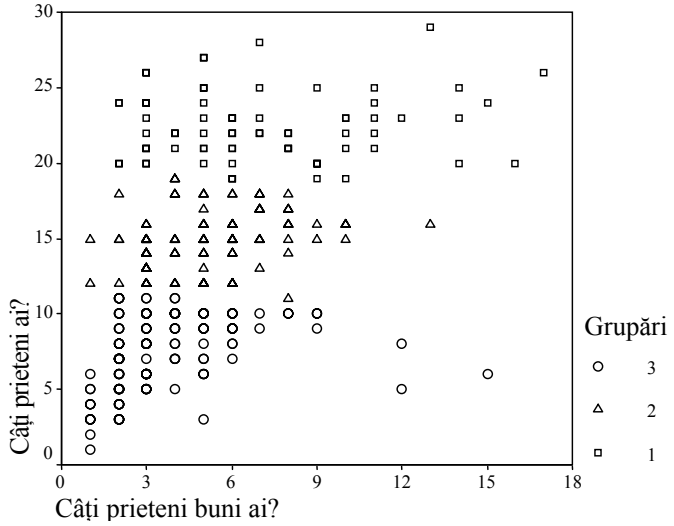

Graf. 5. Reprezentarea grupărilor
după număr mare (1), mediu (2) şi mic (3) de membri.

Aceste grupări sunt caracteristice pentru cei care au un număr mic de prieteni buni şi un număr mic de prieteni (153 de subiecți), cei cu un număr mediu de prieteni şi prieteni buni (116 de subiecți) şi cei cu număr mare de prieteni şi prieteni buni (70 de subiecți). Această modalitate de grupare surprinde în cea mai reprezentativă clasă aproape jumătate din populația investigată. Verificarea incidenței parteneriatului romantic în cele trei grupări arată că nu există asociere între acestea, ceea ce indică faptul că, indiferent de grupul căruia îi aparțin, aproximativ 40% dintre adolescenți au şi o relație romantică. Aceasta este o primă dovadă a simultaneității în conjugarea prieteniei şi iubirii romantice într-un comportament generic.

O modalitate de apreciere a relaționării preferențiale mai puțin comună decât cea numerică, datorită complexității pe care o comportă, o reprezintă aceea care surprinde şi tiparele de interacțiune dintre adolescenți, a aspectelor referitoare la cât de des se întâlnesc adolescenții şi tinerii, cât timp interacționează, care sunt obiceiurile, deprinderile lor de a comunica şi interacționa, care este echilibrul dintre comunicarea directă şi cea indirectă. Complementar aprecierii din punct de vedere numeric a structurii grupului de interacțiune, evaluarea interacțiunii în termenii bugetului de timp alocat reflectă mult mai fidel natura relaționării preferențiale. Principiul identificării tiparelor de interacțiune s-a bazat pe relevarea menținerii unor structuri stabile în cadrul diferitelor nivele de grupare a populației investigate. Folosind metoda Ward de grupare ierarhică s-a urmărit:

- convergența dintre subiecți în ceea ce privește timpul alocat interacțiunii;
- convergența dintre subiecți în ceea ce privește numărul de prieteni și prieteni buni;
- relevarea celui mai comun tipar de interacțiune;
- relevarea în mod satisfăcător a variabilității comportamentelor de relaționare astfel încât între grupurile stabilite să existe diferențe statistic semnificative;
- evitarea includerii cazurilor foarte atipice în formarea grupurilor.

O primă etapă a analizei a vizat identificarea tiparelor de interacțiune, evaluând conjugarea dintre relațiile de prietenie și cele de bună prietenie. După conturarea grupărilor, a fost verificată incidența în grupurile conturate a acelor subiecți care au și partener romantic, adăugându-se totodată timpul de interacțiune specific. Nivelul de grupare care respectă cel mai fidel scopul urmărit este cel cu trei grupări, în care populația este distribuită într-o clasă mai consistentă cu 202 subiecți, o a doua cu 74 de subiecți și o a treia cu 59 de subiecți. Există o asociere slabă în funcție de ocupație, dată de preponderența în grupa a treia a studenților față de elevi. Acest dezechilibru se datorează prezenței mai accentuate a cazurilor individualizate, atipice, ca urmare a unei experiențe mai consistente de relaționare preferențială în cazul studenților. Însă verificarea incidenței acelor subiecți care au și un partener romantic relevă faptul că aceștia nu tind să se plaseze într-o anumită grupă. Analiza datelor a relevat faptul că aprecierea atât a numărului de persoane din grupul de relaționare preferențială, cât și a timpului de interacțiune cu aceștia este viciată de efectul dezirabilității și al aproximării. Nu de puține ori timpul alocat interacțiunii cu grupul de egali depășește registrul orar de 24 de ore. Deși evaluarea timpilor de interacțiune cu grupul nu reprezintă o valoare reală, ea reflectă sugestiv distribuția timpului în raport cu cele trei tipuri de relaționare: prietenie, bună prietenie și relație romantică. O apreciere mai fidelă, apropiată de timpul acordat în mod real acestor interacțiuni, se obține prin raportarea timpilor de interacțiune, dintr-o zi obișnuită, la frecvența întâlnirilor săptămânale. Faptul că aprecierea timpului de interacțiune este subiectivă nu viciază estimarea tiparelor comportamentale de relaționare preferențială, deoarece obiectivul cercetării nu a vizat măsurarea timpului de interacțiune efectivă, ci relevarea raporturilor interacționale, în termeni de buget de timp, între prietenie, bună prietenie și relaționare romantică. Pentru a surprinde concis asemănările în ceea ce privește conjugarea dintre structura numerică și interacțiunea cu grupul de relaționare preferențială, au fost eliminate cea de a treia grupare, cu cazuri individualizate, și cazurile atipice, viciate de efectul dezirabilității în declarații. Au rămas, în consecință, două grupări, cu 194 și respectiv 64 subiecți. Subeșantioanele formate de primele două grupe reproduc fidel structura populației după variabilele gen, ocupație și etnie, menținând totodată legăturile dintre prietenie, bună prietenie și parteneriat romantic constatate în ansamblul populației.

Analiza comportamentelor caracteristice celor două grupuri indică faptul că variabila care defineşte preponderent natura interacţiunii este cea legată de bugetul de timp alocat interacţiunii, diferenţele privitoare la structura numerică a grupului fiind mai puţin grăitoare. Credem că ne-am situa pe o poziţie mult prea reducţionistă încercând să exprimăm aceste aspecte în medii orare de interacţiune sau în număr mediu de prieteni, prieteni buni. Rezultatele clasificării evidenţiază existenţa unui tipar dominant care descrie comportamentul de relaţionare preferenţială a 57.2% (194 subiecţi) dintre liceeni şi studenţi. Caracteristic acestuia este alocarea diferenţiată a timpului de interacţiune între prieteni şi partener romantic. În acest tipar se alocă în mod echidistant atenţia între prieteni şi prieteni buni. Dintre aceştia, cei care au şi partener romantic vor aloca tot atâta timp relaţiei romantice cât alocă celorlalţi membri ai grupului în ansamblu. În cazul celui de al doilea tipar, care reflectă comportamentul a 18.8% (64 subiecţi) din populaţia investigată, alocarea echidistantă a atenţiei se face în raport cu prietenii buni şi partenerul romantic. În acest model, prietenii sunt aceia cărora în raport cu prietenii buni li se acordă mai puţină atenţie. În ceea ce priveşte structura numerică a grupului de relaţionare, cei din cea de a doua grupă au un număr mai mare de prieteni şi prieteni buni decât cei din prima grupă. Chiar dacă diferenţele nu sunt mari, membrii celui de al doilea tipar alocă interacţiunii cu grupul semnificativ mai mult timp, aproape dublu faţă de cei din primul tipar comportamental. În ambele tipare identificate există o legătură între numărul de prieteni, prieteni buni şi partener romantic şi timpul alocat interacţiunii cu aceştia. De aceea, putem afirma că într-un grup mai mic se alocă per ansamblu mai puţin timp interacţiunii decât într-un grup mai consistent din punct de vedere numeric, dar nu putem considera această relaţie ca fiind una de cauzalitate, conform căreia tipul de interacţiune determină numărul membrilor sau viceversa. Verificarea asocierii dintre cele două grupări conturate şi variabilele de status (gen, ocupaţie, etnie, domiciliu stabil, rezidenţă în timpul studiilor sau status socio-economic) arată că cele două grupări nu diferă de caracteristicile populaţiei în ansamblu, nu există tendinţe de grupare a populaţiei din cele două tipare după aceste caracteristici de status. Chiar dacă variabila ocupaţie nu reflectă diferenţe semnificative între elevi şi studenţi, între cele două grupări apar diferenţe semnificative de vârstă. Diferenţele dintre cele două tipare de interacţiune sunt accentuate şi de acumularea, odată cu înaintarea în vârstă, a experienţei de relaţionare. Această constatare este în consens cu cercetările care au arătat că odată cu înaintarea în vârstă se schimbă natura relaţiei, creşte gradul destăinuirii de sine, iar numărul prietenilor foarte buni scade de la patru-şase în adolescenţă, la unu-trei în stadiul de adult[42].

Demersul nostru de cercetare are un caracter explorator, descriptiv, şi nu unul explicativ. Obiectivul propus constă în relevarea a ceea ce este comun în comportamentul de relaţionare preferenţială a adolescenţilor.

[42] Laura E. Berk, *op. cit.*, p. 611.

3. CONCLUZII

În perioada adolescenței, mediul de socializare cel mai important îl constituie grupul de prieteni. Sunt foarte rare persoanele care declară că nu au prieten sau prieten bun. Cei mai mulți declară un număr de trei prieteni buni şi de regulă un număr mai mare de prieteni. Indiferent de vârstă, în această etapă de viață ei experimentează cel puțin o relație romantică. Ceea ce aduce la numitor comun cele trei tipuri distincte de relaționare este plasarea interacțiunii dintre adolescenți în contextul grupului. În esență, interacțiunea cu grupul de relaționare preferențială comportă atât o dimensiune extensivă, reflectată de mărimea grupului, cât şi o dimensiune intensivă, reflectată de ponderea tipurilor de relații întreținute în cadrul grupului şi de profunzimea acestora. Bugetul de timp alocat interacțiunii poate reflecta ambele dimensiuni. Deşi durata interacțiunii reprezintă, *grosso modo*, un aspect cantitativ al comportamentului, aceasta sugerează şi o dimensiune calitativă, intrinsecă. Un adolescent nu va zăbovi niciodată mult timp în compania altor persoane a căror prezență nu constituie o sursă de plăcere, suport sau identificare, deoarece în această etapă de viață instanțele sociale constrângătoare sunt mai laxe. Chiar dacă analizele efectuate au avut în vedere numai expresia cantitativă a timpului petrecut în compania prietenilor sau a partenerului romantic, aprecierea interacțiunii directe şi indirecte în termenii bugetului de timp constituie o dimensiune esențială a relaționării preferențiale. Comportamentul de relaționare preferențială nu este determinat numai de structura numerică sau bugetul de timp alocat interacțiunii, însă evaluarea conjugării acestor aspecte definitorii interacțiunii preferențiale în cadrul grupului a constituit sursa identificării unor tipare comportamentale comune.

În lumina datelor obținute, putem conchide faptul că majoritatea subiecților investigați, aproape 60% dintre adolescenți aparținând primului tipar de relaționare, au un comportament selectiv. Ei pun accentul pe tipul de relație întreținută, alocând preferențial timpul de interacțiune mai puțin pentru prieteni şi mai mult pentru prieteni buni şi partener romantic. Adolescenții pentru care este caracteristic cel de al doilea tipar de interacțiune, reprezentând aproximativ 20% dintre subiecții investigați, manifestă un comportament preponderent sociabil, cu accent pe timpul alocat, în ansamblu, relaționării preferențiale şi mai puțin centrat pe tipul sau natura relațiilor întreținute. Ceea ce defineşte cele două modele distincte de interacțiune este conjugarea dintre structura numerică a grupului şi bugetul de timp alocat interacțiunii. Complementar relevării diferențelor dintre tiparele comportamentale, conjugarea dintre cele două dimensiuni plasează într-un fundal comun trei tipuri distincte de relaționare: prietenie, bună prietenie şi parteneriat romantic.

Pornind de la identificarea unor tipare comportamentale specifice relațiilor de prietenie şi bună prietenie, s-a constatat faptul că aceste tipare au putere descriptivă şi pentru relaționarea romantică. Faptul că cele trei tipuri de comportamente, prietenie, bună prietenie şi dragoste, apar în proporții relativ egale la fiecare vârstă

evidențiază caracterul simultan al acestora. Între cele două tipare comportamentale identificate diferențele nu sunt date de factorii sociali, ci de modalitatea de interacțiune dintre adolescenți. Factorii endogeni exprimați prin variabilele de gen, vârstă, etnie, ocupație, statut socio-economic, constituie fundalul comun pe care se conturează aceste tipuri de interacțiuni. Complementar socializării prin intermediul şcolii, care dublează mediul proximității fizice cu un fundal socio-economic, dar şi atitudinal-valoric comun, obiceiurile comportamentale, în speță cele de comunicare, şi experiența de relaționare preferențială dobândită odată cu vârsta îşi pun amprenta asupra interacțiunii cu grupul. În consecință, putem afirma faptul că modalitatea specifică de interacțiune preferențială în cadrul populației de adolescenți şi tineri, prescrisă de cadre sociale bine determinate, este o conjugare echilibrată şi relativ constantă între prietenie, bună prietenie şi dragoste. Dincolo de valențele personale, care reprezintă sarea şi piperul ce adaugă o amprentă personalizată mai ales comportamentului individual, interacțiunea cu grupul de prieteni şi partenerul romantic dovedeşte o serie de note comune, care fac posibilă identificarea unor tipare de relaționare. Surprinderea acestor comportamente în două tipare caracteristice pentru 76% din populația de liceeni şi studenți argumentează atât caracterul generic al prieteniei şi parteneriatului romantic, cât şi rolul esențial al grupului în definirea şi caracterizarea comportamentului de relaționare preferențială în cadrul populației investigate.